

Руслана Маньковська (м.Київ)

доктор історичних наук,
 провідний науковий співробітник
 відділу історії України другої половини ХХ ст.
 Інституту історії України НАН України,
 заступник голови
 Національної спілки краєзнавців України
 E-mail: ruslana_man@ukr.net
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4581-2128>

Краєзнавча варта в умовах воєнного стану

Національна спілка краєзнавців України в умовах воєнного стану, коли весь український народ з незламною вірою в Перемогу став на боротьбу з російським неоімперіалізмом, твердо тримає культурно-освітній фронт. В умовах російсько-української війни краєзнавчий рух виступає вагомим складником сучасних світоглядних орієнтирів в українському суспільстві.

У складних умовах воєнного часу краєзнавці разом з усім українським народом здійснюють велику роботу з підтримки Збройних Сил України, проводять значну волонтерську діяльність, продовжують працювати на інформаційному фронті, опікуючись питаннями збереження історико-культурної спадщини, реєстрації зруйнованих та пошкоджених пам'яток української культури, безпеки музейних, бібліотечних збірок та колекцій, розширюють просвітницьку діяльність серед молоді.

Ці та інші актуальні завдання краєзнавців в умовах воєнного часу обговорювалися 17 травня 2022 р. на засіданні Президії Національної спілки краєзнавців України, присвяченому Всеукраїнському дню краєзнавства, який щорічно дослідники рідного краю відзначають наприкінці травня. Зібрання в онлайн-режимі провів голова НСКУ, член-кореспондент НАН України Олександр Реєнт у Переяславі, в якому взяли участь члени Президії Спілки, голови обласних організацій НСКУ, викладачі педагогічного колективу Університету Григорія Сковороди в Переяславі та учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна в контексті соціогуманітарних викликів сучасності: історичний досвід та перспективи». Олександр Реєнт вручив ректору університету Віталію Коцуру високу відзнаку Спілки – свідоцтво «Почесний краєзнавець України» за значний внесок у розвиток краєзнавчого руху та активне просування краєзнавчого напрямку в національній освіті.

Виступаючи перед учасниками зібрання, О. Реєнт наголосив про вагоме значення для розвитку держави і суспільства освітньої галузі та її краєзнавчого сегменту. Необхідність поглиблювати та удосконалювати краєзнавчу складову освітнього процесу обумовлена сучасним воєнним станом та ефективним продукуванням засобами краєзнавства світоглядних цінностей серед молоді: забезпечення цілісного ставлення молодих громадян до рідного краю та формування суспільної свідомості. О. Реєнт підкреслив, що краєзнавство є важливим світоглядним інструментом утвердження гуманістичних цінностей в українському суспільстві, особливо у молодих людей.

Починаючи з березня 2022 р. НСКУ ініціювала низку краєзнавчо-освітніх проєктів. Спільно зі своїм партнером Комунальним позашкільним навчальним закладом «Київська Мала академія наук учнівської молоді» Спілка в межах започаткованого в 2019 р. освітньо-культурологічного проєкту «Музейна педагогіка в культурно-освітньому просторі Києва: досвід, проблеми, перспективи» двічі на тиждень організувала і проводила загальноукраїнський культурно-просвітницький онлайн-лекторій за напрямками: «Видатні діячі на захисті культурної спадщини України» та «Музейний марафон – 2022 р.». Основна ідея вебінарів була націлена на консолідацію учнівської молоді, освітян, педагогів, науковців, краєзнавців, музейників, пам'ятознавців довкола актуальних проблем збереження культурних цінностей в умовах російсько-української війни, вивчення історичного досвіду попередніх поколінь, діяльності видатних особистостей з відстоювання та захисту історико-культурного надбання українського народу.

У лекторії взяли участь національні музеї та заповідники, меморіальні комплекси та громадські музейні заклади Києва та інших міст України. Цікавими та пізнавальними для учнів

стали зустрічі з Антоніною Піпко, науковою співробітницею відділу фондової роботи Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні – Музею Революції Гідності та Олегом Топилком, начальником відділу музейно-освітньої роботи Національного заповідника «Києво-Печерська Лавра». Про видатних діячів у царині українського слова В. Симоненка, представників Празької школи Ю. Дарагана, Н. Ливицької-Холодної, Ю. Липи, Л. Мосендза, Ю. Клена та інших представників української літератури, їхню боротьбу за національну культуру, розповіли слухачам марафону наукові співробітніці Національного музею літератури України Раїса Сеннікова, Тамара Сидоренко та Олена Круківська. Музейники розкрили діяльність своїх закладів зі збереження культурних пам'яток, зупинилися на долях видатних постатей, які передали наступним поколінням унікальну культурну спадщину.

Слухачі онлайн-лекторію отримали пізнавальну інформацію про видатних діячів української культури Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Грушевського, Олега Ольжича, Олену Телігу, Євгена Маланюка, Ліну Костенко, Івана Дзюбу, Василя Стуса, Петра Тронька, Героїв Небесної Сотні, а також про Героя України, льотчик-аса Олександра Оксанченка, який 25 лютого 2022 р. загинув у повітряному бою в небі над Київщиною. Таке тривале (упродовж декількох місяців) змістовне спілкування з молоддю було спрямоване на формування почуття патріотизму та національної свідомості в підростаючого покоління.

Національна спілка краєзнавців України в межах Всеукраїнського онлайн-лекторію «Музейний марафон – 2022» 26 квітня 2022 р. провела чергову зустріч з учнями, педагогами, науковцями, музейниками з різних міст України. Темою обговорення стали 36-і роковини трагедії на Чорнобильській АЕС. Перед учасниками заходу виступила з темою «Чорнобиль: катастрофа планетарного масштабу» заступниця голови НСКУ Руслана Маньковська. Спікерка наголосила на глобальних наслідках Чорнобильської аварії, актуалізації ядерної загрози в умовах сучасної російсько-української війни.

Доповідачка підкреслила роль музеїв у збереженні історичних подій української минуштини і розповіла про історію створення та експозицію Національного музею «Чорнобиль» у Києві. З великим інтересом учасники музейного марафону переглянули відеофільм, при-

свячений цьому музейному закладу. Науковиця відзначила роль художнього оформлення та особливості музейного показу, прокоментувала роботу народного художника України та оформлювача експозиції музею, члена-кореспондента Національної академії мистецтв України Анатолія Гайдамаки. Учасники ознайомилися з роботою Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника.

З доповіддю «Сторінками трагедії на ЧАЕС: 36 років боротьби» перед слухачами виступив дійсний член МАН Анджей Коловоротний. Вихованець МАН зупинився на історії будівництва ЧАЕС, обставинах аварії, евакуації місцевого населення із зони відчуження, соціальних та екологічних наслідках трагедії. «Манівець» не обійшов увагою захоплення ЧАЕС російськими окупантами та повернення її під контроль України. Під час обговорення теми учасники поділилися особистими спогадами про квітневі події 1986 р., висловилися про необхідність подальших досліджень Чорнобильської трагедії та наголосили на недопустимості використання ядерної зброї в сучасному світі.

20 травня 2022 р. до Всеукраїнського дня краєзнавства з ініціативи голови Національної спілки краєзнавців України Олександра Реєнта краєзнавці підготували лекторій на тему «Джерело історичної пам'яті: Михайло Максимович, настільний календар» про видатного науковця, першого ректора Київського університету Михайла Максимовича. У підготовці заходу взяв участь голова Черкаської обласної організації НСКУ, проректор з гуманітарно-виховних питань Черкаського державного технологічного університету, доктор історичних наук, професор Валентин Лазуренко. Учасники зустрічі познайомилися з роботою Літературного музею Михайла Максимовича, що діє при Богуславецькому навчально-виховному комплексі «Загальноосвітня школа I–III ступенів – дошкільний навчальний заклад» імені М.О. Максимовича Вознесенської сільської ради Золотоніського району Черкаської області. Директор школи Тетяна Москаленко представила напрацювання шкільного музею і детально розглянула Настінний календар «Наш М. Максимович», наголошуючи на актуальності ціннісного підходу до навчально-виховного процесу. Змістова розмова з юнацькою аудиторією переконує, що подвижницька праця освітян на ниві краєзнавства допомагає ефективно формувати морально-етичну систему цінностей у молодого покоління.

Активну участь Спілка взяла в організації та проведенні Першої Міжнародної літньої школи з музейної педагогіки, яка працювала з 20 по 24 червня 2022 р. в Києві в онлайн режимі. Метою заходу, який вперше проводився в Україні, стало залучення учнівської молоді засобами музейної педагогіки до освітньо-пізнавального музейного простору України та світу, активізація творчих здібностей у підростаючого покоління, формування традиції входження в музейне середовище.

Співорганізаторами школи виступили партнери Спілки: Національний центр «Мала академія наук України» та Київська Мала академія наук учнівської молоді. Важливим завданням заходу було об'єднати креативну молодь України та зарубіжжя довкола захоплюючого світу музеїв та залучити її до особливих музейних практик.

У відкритті Літньої школи взяли участь відомі науковці та освітяни. Перед слухачами школи виступили президент Національного центру «МАН України», академік Станіслав Довгий, президент НАПН України, академік Василь Кремень, заступниця голови НСКУ Руслана Маньковська, директорка Київської Малої академії учнівської молоді Ірина Поліщук, директор Інституту обдарованої дитини НАПН України, доктор педагогічних наук Максим Гальченко.

У Літній школі співпрацювали майже сотня слухачів, з яких половина – це школярі з різних регіонів України, а також їхні батьки, педагоги, науковці, музейники, соціологи, психологи. Учасники Літньої школи відвідали тематичні вебінари, пізнавальні майстер-класи, цікаві тренінги з музейної педагогіки, інтелектуальні дискусії з відомими науковцями, педагогами, музейниками та здійснили яскраві онлайн-подорожі музеями України і за її межами. Серед музейних закладів: Національні заповідники «Софія Київська» та «Києво-Печерська Лавра», Педагогічний музей України, Освітнянський музей Бориса Грінченка в Києві, Літературно-меморіальний будинок-музей Тараса Шевченка, Національний художній музей України, Перший державний «Музей науки» Національного центру «Мала академія наук України» та Центр науки «Коперник» у Варшаві та інші.

Учні також спробували себе в особливих музейних практиках, створивши онлайн-музей «Україна – моя Батьківщина» з «Історико-етнографічною колекцією», «Педагогічною мапою України» та «Портретною галереєю історичних та культурних діячів України». Для всіх учасників школи член-кореспондент Національної

академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук Любов Найдьонова провела тренінг «Психологічна підтримка засобами музейної педагогіки», який сприяв збереженню пружності дитячої психіки в надзвичайних умовах.

Цікавими для дослідників стануть результати проведеного серед учасників літньої школи соціологічного опитування «Музей і молодь: шляхи взаємодії». Після завершення роботи школи її слухачі презентували створений ними онлайн-музей та отримали Сертифікат учасника Першої Міжнародної літньої школи з музейної педагогіки. Заняття в літній школі сприяли активізації творчих здібностей учнівської молоді, формуванню в підростаючого покоління елементів наукового знання та критичного мислення, світоглядних цінностей та національної свідомості.

Напрацьований краєзнавцями досвід у галузі освітянського краєзнавства, зокрема його розвиток засобами музейної педагогіки, отримав широке визнання серед українських та зарубіжних колег із Польщі, Чехії, Словаччини, Нідерландів та Сполучених Штатів Америки на Міжнародній науково-практичній конференції «Музейна педагогіка в контексті викликів сучасної освіти», яка пройшла 21 вересня 2022 року на базі Львівського національного університету імені Івана Франка. На пленарному засіданні з доповіддю «Музейно-педагогічні інновації в Україні: технології реалізації» виступила заступниця голови Спілки Руслана Маньковська, яка зупинилася на теоретичних та прикладних дослідженнях у галузі музейної педагогіки, представила актуальні просвітницькі проекти Національної спілки краєзнавців України, спрямовані на юнацьку спільноту України.

У планах президії НСКУ підготовка і проведення в партнерстві з КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», Українським державним центром національно-патріотичного виховання краєзнавства і туризму учнівської молоді Міністерства освіти і науки України, Національним центром «Мала академія наук України», Національною комісією України у справах ЮНЕСКО Міністерства закордонних справ України, Українським національним комітетом Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ІКОМОС), Національними заповідниками «Софія Київська» та «Києво-Печерська Лавра» Міжнародної конференції учнівської та студентської молоді «ЮНЕСКО у дзеркалі до-

сліджень молоді», яка відбудеться 16 листопада 2022 року в м. Києві в онлайн форматі та має на меті дослідження учнями та студентами ролі та місця ЮНЕСКО у збереженні об'єктів матеріальної та духовної культурної спадщини народів світу. Завданнями юнацького форуму є висвітлення й апробація результатів досліджень, присвячених проблемам вивчення, збереження та популяризації унікальних пам'яток культури та природи Всесвітньої спадщини, що знаходяться в Україні та за кордоном.

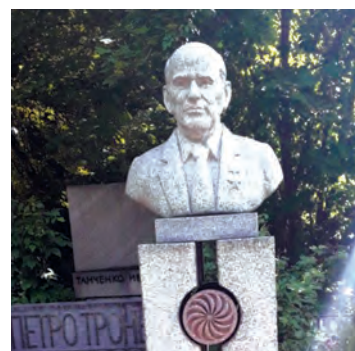
Краєзнавці, гуртуючи молодь довкола історико-культурних ідеалів, невпинно плекають інтелектуальне майбутнє незалежної України. Спільчани глибоко усвідомлюють, що рішуче просування нині, в умовах воєнного стану, світоглядних та гуманістичних цінностей у освітньому та культурному просторі формують інтелектуальну та духовну міць українського суспільства, а отже – невпинно наближають нас до Перемоги над віковичним ворогом нашого народу.

Світлана Архипова (м. Київ)

Вручення Премії імені академіка Петра Тронька НСКУ 2022 р.

*12 липня 2022 року Національна спілка
краєзнавців України оголосила лауреатів Премії
імені академіка Петра Тимофійовича Тронька,
Героя України, відомого вченого,
очільника Спілки в 1990–2011 рр.*

В умовах воєнного стану краєзнавці традиційно 12 липня 2022 р. вшанували пам'ять Петра Тронька (1915–2011 рр.). Від краєзнавчого загалу квіти до могили академіка на Байковому кладовищі поклала делегація Президії Спілки на чолі з її головою, членом-кореспондентом НАН України Олександром Реєнтом. У цей день було оприлюднено рішення Президії НСКУ від 17 травня 2022 р. про лауреатів Премії імені академіка Петра Тимофійовича Тронька, якими стали активісти краєзнавчого руху Київської міської, Івано-Франківської та Хмельницької обласних організацій НСКУ.

На Івано-Франківщині широко відомий фольклорно-етнографічний фестиваль «Покутські джерела», який проводиться у містах Покуття: Коломия, Снятин, Городенка, Тлумач, із історико-краєзнавчими конференціями, різноманітними етнографічними святами і виставками. Його організатором є *Гладій Василь Іванович*, який став лауреатом Премії імені академіка Петра Тимофійовича Тронька. В. Гладій – кандидат політичних наук, член Івано-Франківської обласної організації НСКУ, член комісії з нагородження лауреатів обласної премії імені Володимира Полека в галузі краєзнавства. У 2021 р. був співголовою оргкомітету з відзна-

чення 150-річчя від дня народження Василя Стефаніка с. Русів, з 2015 р. і до цього часу – перший заступник голови Івано-Франківської обласної ради.

Василь Іванович є автором ідеї написання і видання комплексних колективних монографій «Покуття. Історико-етнографічний нарис» (Львів, 2010), «Стефаниківський край Черемошу і Пруту... Снятинщина. Історико-етнографічний нарис» (Снятин – Івано-Франківськ – Львів, 2014). В. Гладій серед авторів науково-популярного історико-краєзнавчого видання «Уклін Вам, Задубрівці». Книга має п'ять розділів, її бібліографічний опис становить понад дві тисячі сімсот джерел. Окрім науково-архівних, бібліотечних матеріалів також використовувалися і матеріали жителів села. Зібрано десятки спогадів задубрівчан, сотні фотографій із родинних архівів місцевих жителів. Доробок В. Гладія в розвиток краєзнавства Івано-Франківщини є важливим і вагомим.

Значну краєзнавчу роботу на Івано-Франківщині проводить *Королько Андрій Зіновійович* – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаніка, член правління Івано-